

Asia: VN/20721/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon pidentämistä koskevasta muutoksesta? (TTL 5 luku)

Työssäoloehdon pidentäminen 12 kuukauteen, etenkin ilman muutosta 28 kuukauden tarkastelujaksoon, aiheuttaa jo entuudestaan haastavassa asemassa oleville lisää kannustavuusongelmia. Ymmärryksenäni on ollut, että suomalaisia nimenomaan haluttaisiin kannustaa töihin eikä elämään etuuksilla tekemättä mitään, ja työssäoloehdon pidentäminen on tämän kannustavuustavoitteen vastainen toimenpide. Lyhyiden työjaksojen tai osa-aikatyön vastaanottaminen vaikuttaa jo muutenkin negatiivisesti työttömän arjen tilanteeseen, kun etuuksiin tulee katkoksia ja hakemusten käsittely kestää pidempään. TE-toimiston lausuntoja tarvitsee usein odotella. Ellei työskentely johda kohtuulliseen sosiaaliturvan nykyisessä pätkätyömaailmassa, pelkään, että yhä useampi tekee valinnan elää sen sosiaaliturvan varassa, joka on tarjolla muutenkin. Kaiken työn, myös osa-aikatyön, vastaanottamisesta tulee tehdä kannustavaa, ei kannattamatonta.

Tilanteessa, jossa henkilö on päättänyt yrittää työllistyä yrittäjänä, mutta ei kuitenkaan ole kerryttänyt ajalta tarpeeksi työssäoloa, käy tilanne todella tukalaksi, kun työssäoloa tarvitaisiin 12 kuukautta ja palkansaajakassan jäsen saa olla vain 18 kuukautta. Miksi palkansaajakassaan kuulumisaikaa pitää olla millään tavalla rajattu, tai etenkin näin tiukasti? Näitä kannustinloukkuja ei olla selvästi lainkaan huomioitu. Jos työssäoloehdon kertyminen pitenee, pitäisi palkansaajakassaan halutessaan saada kuulua kuinka pitkään tahansa, tai pystyä kerryttämään samanaikaisesti palkansaajan ja yrittäjän työssäoloa, tai ideaalisti, että kaikki työskentely kerryttäisi yhtä työssäoloa.

Edelleen työssäoloehdon tarkastelujaksoa pidentäväksi ajaksi, "hyväksytyksi työmarkkinoilta poissaoloajaksi" katsotaan jopa vankeusrangaistusajaksi. Sen sijaan esimerkiksi sellainen yritystoiminta, joka ei kerrytä YEL:iä tai vaikkapa maailmanympärimatka eivät ole "hyväksytyjä työmarkkinoilta poissaoloaikoja". Näen tässä suuren epäkohdan.

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon kertymistä koskevista muutoksista? (TTL 5 luku ja asetusmuutokset)

Palkkatuetun työn työssäoloehdon kertyminen nolnaan olisi yhteiskunnan uusi tapa "lyödä lyötyä". Palkkatuki ei varmastikaan ole kenenkään ensisijainen työskentelytapa, työstä maksetaan minimipalkkaa ja varmasti useat palkkatuella työskentelevät tekisivät mitä vain, jotta työ jatkuisi samalla tai toisella työnantajalla. Palkkatukityö on kerryttänyt välillä työssäoloehto 50 % ja parhaillaan 75 %. Palkkatukipaikan saaminen ei suinkaan ole itsestäänselvää ja palkkatukityössä oleva on muutenkin elämässään haastavassa tilanteessa. Uskallan väittää, että jos palkkatukityöstä kertyisi työssäoloehtoon laskettavaa aikaa aivan kuten mistä tahansa työstä, tällä oli kokonaisuudessaan kannustava vaikutus. Palkkatukipaikkojen ongelmat liittyvät nähdäkseni niiden väärinkäyttöön työnantajasektorilla, ei palkkatuen kohteena oleviin.

Lausuttavaa ansiopäivärahan perusteena olevan palkan määrittelystä? (TTL 6 luku ja asetusmuutokset)

Parhaillaan lausunnoilla olevat muutokset ovat ristiriidassa ansiopäivärahan euroistamiseen nähden. Suunnitellut muutokset lisäävät entuudestaan osa-aikatyötä tekevien ahdinkoa. Tehdyt muutokset johtavat kohtuuttoman pieniin päivärahoihin. Jos nämä muutokset toteutetaan esitetystä muodosta, tulisi jakajan päivissä huomioida työpäivien määrä kyseisenä kuukautena vähintään siten, että alle 80 % työajalla tehdyssä työssä jakajan päiviä olisi vähemmän kuin 5. Suunnitellut muutokset johtavat siihen, että pian osa-aikatyötä tekevän päiväraha laskee niin matalaksi, ettei osa-aikatyötä kannata enää tehdä lainkaan.

Lausuttavaa TTL 5 ja 6 luvun muutosten vaikutuksesta työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiittisiin edellytyksiin? (TTL 2 ja 2 a luku sekä 14 luvun 1 c §)

12 kuukauden työssäoloehto voi olla mahdoton saavuttaa, jos palkansaajakassaan saa kuulua vain 18 kuukautta ja sitä, ettei yritystoiminta työllistä, voi todentaa sillä, ettei liikevaihtoa ole.

Lausuttavaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisesta? (TTL 4 luku)

Suojaosasta luopuminen on tuonut työttömälle mahdollisuuden parantaa toimeentuloaan. Tämä toimeentulon parantaminen ei kuitenkaan johda niin merkittävään tuloon, että se mahdollistaisi jatkuvan etuuksilla elämisen. Sovittelun suojaosasta ei missään tapauksessa tule luopua.

Lausuttavaa lapsikorotusten poistamisesta? (TTL 6 ja 7 luku)

Lapsikorotusten poistaminen johtaa vain siihen, että hankaloitetaan lapsiperheellisten tilannetta ja lisätään byrokratiaa, kun joutuu hakemaan toista etuutta samaan asiaan. Todella huono muutos.

Lausuttavaa omavastuuajan pidentämisestä? (TTL 5 ja 7 luku)

Kolmen käsittelijävuoden aikana sekä omien työttömyysjaksojen käynnistyessä olen pohtinut, mihin koko "omavastuuajalla" pyritään ja nyt mietin, mikä viesti omavastuuajan pidentämisellä halutaan antaa. Omavastuupäivät vaikuttavat myös siten, että se ensimmäinenkin päivärahopäivä jää maksamatta ja sillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia esimerkiksi tilanteessa, jossa haluaisi ottaa matalampipalkkaisen työn vastaan, mutta tietää, ettei päivärahaa ehditty maksaa yhtään päivää, jolloin päiväraha määritellään matalampipalkkaisesta työstä uudestaan sen päätyttyä.

Jos työttömyysturvaa oikeasti haluttaisiin tehdä kansalaista kannettelevaksi ja kannustavaksi, omavastuupäiviä ei alussa olisi lainkaan tai niitä olisi 1. Varsinkin kun omavastuu-aika ei kuluisi lomakorvauksen jaksotusaikana. Tällöin työttömäksi jäävällä kuluisi ensin lomakorvauksen jaksotusaika, sitten hänellä olisi 1 omavastuupäivä, jonka jälkeen hän pääsisi kohtuullisen (esim. sairauspäivärahan suuruisen) ansiopäivärahan pariin kohtuulliseksi työnhakuajaksi. Monessa muussa järjestelmässä tällaiseksi kohtuulliseksi ajaksi katsotaan 3 kk aika, esimerkiksi JTYPL:ssä. 3 kk jälkeen asetettaisiin sitten esimerkiksi 5 päivän omavastuu-aika, jonka jälkeen käynnistyisi matalampi päiväraha-jakso. Tällöin jokainen saisi selkeän viestin työn hakemiseen 3 kk aikana.

Poskettominta kaavailussa muutoksessa on, ettei omavastuu-aika edes kuluisi lomakorvauksen jaksotusaikana. Pyhä henkikö juuri työttömäksi jääneen tuon omavastuuajan eli 1,5 viikon ajan ruokkii ja elättää, ellei lomakorvaustakaan saa siihen käyttää? Lomakorvaus on korvausta pitämättömästä lomasta. Kaikissa tilanteissa työntekijä ei lyhyessä työsuhteessa ole edes voinut valita, onko hänellä lomaa. En usko lomakorvausten jaksotuksenkaan palauttamisen tuovan suuria säästöjä, koska uskon jaksotuksen palauttamisen pikemminkin vaikuttavan siten, että lomat pidetään useammin työsuhteiden aikana. Se ei siis silloin tuo säästöjä valtiolle, vaan ainoastaan vie työnantajalta mahdollisesti työpanosta työsuhteen ajalta. Aivan täysin eri asia on merkittävien pitkät jaksotukset. Jos minä päättäisin lomakorvausten jaksotuksista, tekisin sen niin, että lomakorvaus jaksotetaan 10 päivää ylittävältä lomakorvausajalta. Tällöin järjestelmä ei rankaisisi lyhyen työjaksoon lähtenyttä, mutta pitkät jaksotukset tulisivat silti toteutettua.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Esityksen vaikutukset ovat katastrofaaliset. Ne kohdistuvat henkilöihin, jotka ovat jo valmiiksi tukalassa asemassa. Esitys kokonaisuudessaan tähtää kurjistamiseen, ei kannustamiseen. Työttömyysturvan muokkaaminen tällä tavoin ei yksistään riitä, kun ns. "elämäntapatyöttömät" tulevat joka tapauksessa saman rahan saamaan toimeentulotukena. Muutokset lisäävät muuta yhteiskunnan palvelutarvetta. Todellinen huomio tulisi kohdistaa siihen, miten ihmisten työllistämiseen voidaan kannustaa ja siten saada uusi alku työttömäksi joutuneille.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset viranomaisiin ja yrityksiin)? TE-hallinnon henkilöstöä edustavaa tahoa pyydetään arvioimaan vaikutuksia TE-hallinnon henkilöstöön ja sen tehtäviin, erityisesti TTL 14 luku 1 c §:n osalta.

Muutokset lisäävät muiden viranomaisten työmäärää, esim. toimeentulotuki, mielenterveyspalvelut.

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Muutosten vaikutuksia on todella vaikea seurata, koska kerrannaisvaikutukset muihin sosiaaliturvatoimiin ovat niin merkittävät.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

Muutokset etenkin työssäolo-ohjeeseen tulisi tehdä aikaisintaan 1.1.2025 alkaen, jotta kansalaisilla olisi mahdollisuus saada 26 viikon työssäolo-ohje täyteen ennen 12 kuukauteen siirtymistä. Vaihtoehtoisesti lainsäädännön tulisi siirtymäajalla koskea ainoastaan heitä, joilla ei ole 31.12.2023 mennessä yhtään työssäolo-ohjeeseen luettavaa viikkoa/kuukautta.

Muuta lausuttavaa esityksestä?

TTL 2 luvun 5a ja 6 § tulisi muuttaa merkittävästi, koska sosiaaliturvan tulisi aina kannustaa yrittämiseen. Se, ettei yrityksellä ole liikevaihtoa ja ettei se ole saanut liiketoiminnan muita tuottoja, tulisi riittää siihen, että yritystoiminnan sivutoimisuuden voi osoittaa. Päätoimisen yrittäjyyden tulkinta on aivan liian raju. Ansioturva ei rankaise myöskään esimerkiksi vapaa-ajan harrastuksista, joten sen ei tule rangaista siitäkään, että henkilöllä on valmisteilla mahdollista tulonhankkimistoimintaa. Yritys tarvitsee olla olemassa jo toiminnan valmisteluvaiheessa ja kannattavan toiminnan aloittamiseen menee pidempään kuin nykyisen lainsäädännön mahdollistama 4 kk.

Todellinen muutos, mikä työttömyysturvaan tarvittaisiin olisi se, että ihan kaikkea mahdollista työtä - myös moderneja työskentelytapoja; itse laskutettavaa työtä, mutta etenkin palkkatyötä ja yrittäjäänsioita alettaisiin laskea yhteen ja samaan työssäoloeseen, etenkin jos työssäoloa kasvatetaan 12 kuukauteen. Euroistamisen myötä tämä olisi myös mahdollista toteuttaa, jos vain tahtoa olisi. Ihmisen tilannetta pitäisi tarkastella kokonaisuutena eikä kategorioimalla hänet palkansaajaksi tai yrittäjäksi, koska yhä useampi joutuu olemaan nykypäivänä molempia, elantonsa saadakseen.

Ansioturvan perimmäinen tarjotus on tarjota jakso, jona henkilö voi hankkia uuden työn, ilman, että hänen toimeentulonsa romahtaa. Olen siksi esittänyt mallia, jossa 3 kuukauden ajan ansioturvaa saisi toimeentulon mahdollistavalla tavalla ja omavastuuajat, prosenttileikkurit ym. toimenpiteet kohdistuisivat vasta sen jälkeiseen aikaan.

Ansioturvaan tulisi lisätä kannustavuutta muulla kuin nykyisillä malleilla, joissa esimerkiksi työvoimakoulutuksessa oleminen tuo paremman päivärahan. Ansioturvalla tulisi palkita heitä, jotka ovat hoitaneet työnhakuvelvollisuutensa TE-toimiston edellyttämällä tavalla.

Täsmätyökykyisyyden toimia tarvittaisiin merkittävästi enemmän. Työkanava on ajatuksena hyvä, mutta toteutus ontuu pahasti.

Eskelinen Liisa
Luotettuni Oy